

GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a esse regulatu de 2 ori, si F6ica una data pe septemana, ad. Mercuria si Sambet'a. — Pretiulu loru este pe 1 anu 10 f., pe diumetate anu 5 fr. austr. inlaintrulu monarchiei. Pentru tieri straine 15 f. pe unu anu s6u 45 doidieceri, or 3 galbini si 3 doidieceri mon. sunatoria. Se prenumera la t6te postele c. r., cum si la toti cunoscutii nostri DD. corespondenti. Pentru serie „petit“ se ceru 8 cr. val. aust. Taps'a se cere inainte.

Nr. 63.

Brasiovu, 12. Augustu 1861.

Anulu XXIV.

Telegramulu Gazetei:

Viena 23. Augustu, 6 6re, 50 min. Sositu aici la 8 6re, 35 min.

Diet'a Ungariei s'a desfacutu. Rescriptulu motivatu s'a cetitu in senatulu imperialu.

De nou cuprinde: aperarea drepturilor egale ale tuturorur nationalitatiloru Ungariei, autonomi'a Ardealului; activitatea senatului imperialu s'a estinsu si asupra tieriloru ace-lora, care se improtivescu a tramite la elu deputati. Catu de curundu va esi raportu asupra dietei n6stre.

Pe sta, 23. Augustu. Eri la am6diu f6u diet'a desfacuta prin comisariulu imperatescu, multi deputati s6u departatu. K. Z.

Pentru ce nu se potu cointielege romanii si ungurii din comitatulu Albei de josu?

Aceasta intrebare aplicata specialminte numai la comitatulu Albei de josu s'aru para a fi cu totul de prisosu, din cauza mai virtosu, ca totu aceea s' p6te aruncá inca si in alte cateva comitate ale Transilvaniei. Cu t6te acestea noi in decursulu acestei disertatiuni vomu cercá a ne justificá aceasta intrebare a n6stra speciala.

Domnii cititori isi voru aduce aminte, ca noi indata pela inceputulu reorganizatiunii municipalitatiloru transilvane in primev6r'a trecuta observaserámu in unulu dia Nrii, acestui jurnalulu, cumca comitatulu Albei de josu a datu pana acum tonulu in politic'a magiara din Transilvania. Lunile urmat6re apoi ne aratara aceea ce noi earasi presupuseserámu, cumca acelasi comitatu f6u in stare de a dá tonulu si in politic'a romaniloru din Transilvania. Mai tardioru se observase earasi, ca pana candu pe airea romanii se aratara mai indulgenti, mai asceptatori, mai tari in credintia catra unu felu de lealitate si sinceritate a unguriloru, in acestu comitatu si adica in adunariile municipale din Aiudu ne'ncrederea romaniloru se dete pe fa6ia indata dela inceputu si apoi la t6te ocasiunile cate au urmatu dupa aceea; de aici purcese totuodata si acea opusetiune obstinata, mai preste totu unanima, solidara, incatu guvernulu provincialu erá p'aci cá se ia mesuri respingát6re, s6u di mai bine reactionarie asupra locuitoriloru romani din a-celu comitatu.

Intru adeveru ca o asemenea stare a lucrurilor merita o strinsa cercetare, o analiza 6resicum, pentru cá se scimu cu totii cum ne allamu cu acelu comitatu. Dara aceast'a nu se p6te intemplá mai altumintrelea, decatu numai déca si unii si altii ne vomu feri de a vinde pisc'a 'n sacu, ci ne vomu sili a dá pe fa6ia adeverulu curatu, golanu cum aru fi o pasere fara neci o péna, apoi placa nu placa, noue n'are se ne pase, precum nu'i pasa mediculu candu e determinatu a strabate cu ori 6e pretiu in firea si in cauzele unei b6le.

Eu nu sciu cum sta proportiunea nationalitatiloru in comitatulu Albei de josu; unii dicu, ca romanii stau catra unguricá 9 la 1, altii puru numerulu romaniloru la 66 mii, alu unguriloru la 10 mii, alu aso-nemtiloru la vreo 2 — 3 mii, ceea ce mi se pare ca sciu eu este ca

a) Mai t6te suvenirile predominii si ale trufiei ungueresci din periodulu principiloru pamenteni incepundu dela 1542 pana la 1690 suntu legate de Alba-Iulia si de Aiudu. Din contra si romanii t6te amaratiunile, t6ta sclavi'a aprobateloru si a compilateloru care a venit preste ei, sio tragu per excelentiam totu numai dela acele doue locuri. In aceleasi au fostu resiedintiile Domniloru si ale guberniiloru, cum si mai multe diete.

b) In secolulu nostru vatr'a principala a opusetiunii si totuodata a magiarismulu celui mai fanaticu nu a fostu nici Clusiu nici Secu-imea, ci a fostu Aiudulu cu adunariile sale marcale, cu colegiulu seu calvinescu si cu prea numer6s'a nobilimea magiara de prin pregiuro. Din contra earasi — nicairi in Transilvania spiritulu de nationalitate la romani nu s'a conservatu asia bine, si nu s'a desvoltatu cu atata repegione cá tocma in comitatulu Albei de josu; nicairi ur'a si dispretiulu catra portulu si datinele straine nu a fostu asia inradacinate cá in triungiulu dintre Alba-Iulia, Abrudu si Blasiu. Preste aceast'a pe candu Aiudulu tramitea apostolii magiarismulu seu in totu timpulu prin t6ta Transilvania, Blasiulu din contra in restimpu de una sutu ani a impartitu pe apostolii romanismulu prin t6ta romanimea, dela

Oradi'a pana la Brasiovu, dela Lugosiu pana la Suceav'a si Cernauti. Blasiu et Aiudu se potu asemena 6resicum celora doi poli de electricitate, fiacare cu puterea s'a magica, fermecát6re de suflete si de trupuri. Aiudulu, acelu centru puterosu alu confesiunii calviniane, seminariulu predestinatiunii s6u alu doctrinei despre orbulu destinu, (ur-sita), care se incumata a infruntá chiaru provedinti'a cerului si care este asia anevoe de alu cunosce din fatulu lui Mohamed, o doctrina aceast'a, cu care neci odata nu este bine a glumi si a cochetá, afara déca aru avé cineva placere de a se luá pe urm'a aristocratiloru de sange romanescu din seculii 16 si 17 Blasiulu, acelu fiu pastratoriu alu unei credintie neclatite in charulu (grati'a) si indurarea cerului, inasotita de vointi'a tare si determinata de a suferi pana unde numai e datu naturei omenesci a suportá orice calamitati in aceasta vale a plangeriloru. Inse destulu si numai cu aceasta paralela de antitese, pe care le simtimu cu mai multu, decatu amu fi in stare de ale respicá prin cuvinte.

c) Totu in dilele n6stre o aristocratia, carea tocma si dupa marturisirea unoru jurnale ungueresci trecea — cu cateva exceptiuni respectabile — de cea mai cruda, eara fa6ia cu aceea o romanime, ce trece de cea mai cerbicosu in nasuinti'a de a scapá de sclavia si a'si recastigá libertatea. (Muntenii si incatva Murasienii.)

d) Din anii 1848 si 1849 cele mai fior6se suvenire pentru o parte cá si pentru alt'a. In 2. Iuniu 1848 160 de soldati secui si o suma de gardisti ungueri din Aiudu, carii cu doue dile mai 'nainte maltraseru pe satenii din Coslaru, trecu la satulu Mihaltiu si comandati de vice-spanu, prin siepte descarcaturi de pusi rest6rna la pamentu 56 romaui, dintre carii 14 romanu pe locu morti, eara ceilalti raniti si schilaviti, dintre carii in urmat6rele dile mai morira si altii. — Totu pe atun6i Lad. Nemeth se vede silitu a provocá in Kolosv. Hrad6 pe studieni (si Tardenti), cá se nu mai suferu a li se taié romaniloru si romanceloru pana si perulu capului, neci a se mai tractá cu atat'a crudime. Intre acestea companiile de secui si de alta ostasime se tramitea in ecsecutiune asupra romaniloru si romanceloru pana susu in muntii Abrudului, fara altu temeiu, decatu numai pe prepusu orbu. In Iuliu, dupa ce acum temniiele erá pline de romani batuti din caus'a adunarii dela Blasiu, cade si Simionu Balintu, parochulu Rosiei muntene si junele Moga in prins6rea dela Aiudu. — In aceeasi luna prindu si pe preotulu din Blasielu. — In 29. Iuliu unu nobilu magiaru impusca pe preotulu romanescu din satulu Daia din pricina unui cane (vedi Gazet'a din 1848 Nr. 63). Totu pe atunci secuii apuca la batii pe romanii din satulu Siardu si le facu multu reu. — Intre acestea in partile Abrudului se mai arunca in temnitia parochii romanesci Ilie Cojocariu, Nicolae Fodoru, I. Patitia, eara dintre mireni G. Balea I. Corchesiu, I. Dangea, Sam. Morariu, Petru Ionete, Iosifu Siulutiu et Teodoru Teocu (acestu din urma pentru ca a fostu si elu deputatu la Insbruch). Insemnamu din acte oficiale ca comisiunea cercetát6re mai la urma nu aslá nici o vina in acesti romani*).

In 16./4. Augustu comitele supremu Franciscu Beldi, ajutatu de nebunulu Dobokai vine la Sibiu si pune man'a pe Domnii A. T. Laurianu si Nicolae Balasiescu, eara ceilalti membrii ai comitetulu romanescu, a caroru vi6tia se ceruse mai de multe ori in dieta atatu de catra unii membrii din comitatulu Albei, catu si de catra selbaticii tirani Berzenczei et I. Palfy, scapa cu fug'a cá prin o minune.

Intre acestea deputatii transilvani cu Berzenczei s. a. in frunte mijlocescu la diet'a Ungariei unu decretu, prin carele pamentulu locuitu de serbi si de romani (in Ardealu Campia) se promitea secuiloru! — Tribunalele de sange inca incepuseru a se organizá. —

Pana aici — si mai departe nu! Acum cup'a doreriloru romanesci se imple si se varsa. Pana aici romanii nu versasera nicidecum sange.

Dupa adunarea din 10. et 11. Septembrie dela Orlatu, romanii din comitatulu Albei de josu isi punu piciorulu in pragu, cá ei inca se se readune la Blasiu, acum inse armati, din cauza ca se incepuse „recrutati'a ungueresca de 200 mii spre a sc6te armat'a asupra Vienei“; se gatia si secuii de adunare la Agyagfalva, dupa ce avuseru una la Szt. Katolna in 12. et 13. Septembrie. Asia romanii incepura a se aduná pe 17./5. in Blasiu, unde pe 22./10. veni si comisariulu dietei unguer. b. Nic. Vay.

*) Vedi t6te pe largu in Nr. 65 et 66 alu Gazetei din 1848.

